

כ"ב קאורן גרע

20

1 (כו, ג) אם בחקותי תלכו. שתהיו עמלים בתורה. איך מתאים הדרש עם הפשט? ואיפא נרמז ענין עמלות ב"הלכו"? ועד שאנו עוסקים בבאור תיבת "תלכו", יש לשאול למה נקרא דין בשם

הלכה?

וואלי אפשר להסביר עפ"י דה"כ [משלי ו כב] קשרם על לוח לבך וכו' בהתהלך תנחה אותך בשכבך תשמר עליך והקיצות היא תשיחך כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר, ועי' בגמ' [סוטה פ"ג כא] משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה ומחירא מן הקוצים ומן הברקנים ומן הפחתים ומחיה רעה ומן הלסטים ואינו יודע באיזה דרך מהלך, נודמנה לו אבוקה של אור ניצל מן הקוצים ומן הברקנים ומן הפחתים ועדיין מתיירא מחיה רעה ומן הלסטים וא"י באיזה דרך מהלך כיון שעלה ע"ה ניצל מחיה רעה ומן הלסטים ועדיין א"י באיזה דרך מהלך כיון שהגיע לפרשת דרכים ניצל מכולם. מאי פרשת דרכים אמר ר"ח זה ת"ח ויום המיתה, מר זוטרא אמר זה ת"ח דסלקא ליה שמעתתא אליבא דהילכתא, ועי' ברש"י על משלי שפירש בהתהלךך — בחייך, כי האדם בחיים מתואר בהולך אל השלימות או אל הנעדר [הנה אנכי הולך למות], זכה האדם ודבק לתורה, התורה מלווה אותו בכל הליכותיו והיא תנחה אותו — מנהיגתו, וכשהוא עמל בתורה להוציא ממנה אורחות חיים, דבר ה' זו הלכה, ונעשית התורה לקנין נפשי שמאירה, מצלת, ומגינה אותו מכל פגעות החיים, עד שמגיע לפרשת הדרכים ורואה את הדרך הנכונה, ויתפתח בו חוש הבחנה להבחין בין הטוב והמועיל בחיים ובין הרע והמזוהם בחיים, חמש"א הכ' כי וכו' ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר, שהאור של התורה מראהו את דרך החיים.

6

1
3/11/8
נ"ט

וזמש"א אם בחקותי תלכו — אם תלכו עם חקותי, שהחקים של תורה יהיו למורי דרך ולא יסית דעתו מהם כדה"כ הקודם, "קשרם על לבך תמיד", שיהא חשקו ותאוותו להגות בתורה תמיד, ענדם על גרגרותיך, קשרם על הצואר והפה שיעסוק בהם תמיד וכו' ואו בהתהלךך תנחה אותך, וזה בלתי אפשרי אא"כ תהיו עמלים בתורה שיהיו דברי תורה קבועים וחקוקים כחקות הטבע שלא יעברו ולפיכך נקרא פסק דין המוחלט בשם הלכה, שעל ידו יוכל ללכת בבטחה בדרך הנכונה. וזמש"א תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא שנא' הליכות עולם לו א"ת הליכות אלא הלכות.

16

1 אם בחקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם ונתתי גשמיכם בעתם. — ראיתי בספרים, שהקשו עפ"י מה שידוע דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, וא"כ למה כאן הבטיחה תורה אם בחקותי תלכו וגו' ונתתי גשמיכם בעתם, היינו שכר מצוות בהאי עלמא. והנה באמת יש שואלים על עצם הענין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מאי טעמא, ויהא דינו של עובד ה' כדין פועל אצל בעה"ב שבעה"ב חייב לשלם לו שכרו בעד כל יום שהוא עובד, ואם אינו משלם לו הרי הוא עובר בלאו דלא תלין פעולת שכיר. ויתרצו בזה, דהדין של לא תלין פעולת שכיר הוא רק באם בעה"ב בעצמו שפר את הפועל, אבל אם שכר אותו ע"י שליח אין בו משום לא תלין. והנה אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה נאמרו, והוי כמו שכרו בעל הבית עצמו,

2
8
ק"ט
כ"ט

11 וחייב לשלם שכרו בהאי עלמא, אבל שאר כל התורה כולה ניתנה ע"י שליח, וידבר ה' אל משה לאמר, ועל זה נאמר שכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ולפי"ז אפשר לבאר אם בחקותי תלכו, היינו החוקות שנתתי לכם בעצמי ולא ע"י שליח, ונתתי גשמיכם בעתם, כי אנכי ולא יהיה לך בעצמי אמרתי לכם, ואני חייב בשכרכם בהאי עלמא משום לא תלין.

16 ולענין שכר מצוה בהאי עלמא ליכא שמעתי עוד טעם אחר, למה באמת היום לעשותם ורק למחר לקבל שכרם. אך האמת היא שזה מכון לטובתם של ישראל, דהנה יש לכל אדם חשבון עם השי"ת ע"ד שאמרו באבות הפנקס פתוח והיד כותבת ורושמת כל מצוה וכל עבירה שאדם עושה, ואם המצוות מכריעות את העבירות הוא יוצא זכאי בדין, ואם ח"ו להפך נמצא שהוא חייב בדין, ואם ישלמו לאדם בעד זכויותיו תיכף בהאי עלמא, הרי כבר קבל את המגיע ומנכין לו זכויות אלה מן החשבון. ונמצא שעבירות שבידו מכריעות את הכף ח"ו, והשי"ת הלא חפץ בהצדקו, ולהרבות זכויותיו למען יצא זכאי בדינו, וע"כ שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, כדי שחשבון הזכויות יהא מוסרף והולך ומכריע לכף זכות.

11

ברכה המביאה לקרבת ה'

תתי גשמיכם בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן

פריו (כו, ד)

יש לעמוד על כך, מפני מה כל הברכות הגשמיות המוזכרות תורה על קיום המצוות ועמל התורה הן רק בענייני חקלאות, כגון שדות וכרמים פוריים וכדו', מדוע התורה אינה מבטיחה עשירות בכסף, זהב ואבנים טובות, או ריבוי נכסים כקרקעות ובתים?

(31) תפארת יונו

הענין הוא כך: כאשר ברשות האדם כסף וזהב ושאר חפצים יקרים, הוא מרגיש את עצמו מבוסס ובטוח, וכבר אין לו את הצורך לתלות את עיניו כלפי

6

השמים ולבקש סייעתא דשמיא, שהרי הברכה כבר ברשותו. זהב אינו מחליד וכסף אינו מתקלקל, והרי בכסף אפשר לקנות הכל, ובטוח הוא בעושרו עד שהוא מרגיש שאפילו אם יהיה רעב בארץ, הוא יקח את ממונו ויסע למדינה אחרת ויחיה שם כמו עשיר.

על כן נותן הקב"ה לאוהבו עשירות כזו שלא תנתק אותו ואת לבו מהקב"ה, אלא עשירות התלויה בגשם ושאר תופעות טבעיות שאינן בשליטת האדם אלא ביד ה' בלבד, ועי"ז ככל שהאדם עשיר יותר ודואג על קיום נכסיו - אדרבה, לבו יותר קשור לשמים, וזקוק הוא לתפילה ולבקשת סייעתא דשמיא תמיד.

חרי בנוהג שבעולם, אם יתן עשיר לעני מתנה חשובה, ככל שהמתנה גדולה יותר בערכה, כך פוחתת תלות העני בו, עד שאם יתן לו כל כך הרבה שנמצא שהוא עצמו יהיה עשיר, כבר אינו צריך אליו כלל, נמצא שבעצם המתנה הרחיקה את הנותן מהמקבל.

14

אם גם הקב"ה היה נותן כך מתנות, שכבר לא נצטרך עוד לברכתו והשפעתו - לא היתה זו ברכה אלא הקללה הגדולה ביותר שיכולה להיות! שהרי הטוב האמיתי הוא רק הקירבה אליו ית', כמו שכתוב "ואני קרבת אלקים לי טוב" (תהלים עג, ח). לכן המתנות הגדולות והאמיתיות של הקב"ה הן כאלו שתולדתם שיהיה האדם תלוי בו ית' ועיניו נשואות אליו תמיד.

4

נמצינו למדים שבברכותיו של הקב"ה כפולות הן: ראשית - בברכה עצמה טמון אושר מאין כמוהו. ועוד, שככל שהברכה רבה יותר - התלות בקב"ה והדביקות בו גדולים יותר.

26

ומה הן הברכות הגדולות והמתנות היקרות ביותר? - הבריאות, הבנים והחיים עצמם. דברים אלו אי אפשר לשומרם בכספת. החיים והבריאות, שלנו ושל בנינו, הם ביד ה' והוא אשר שומרם. וכן בענין הפרנסה, אפילו כשנראה לכאורה שהמשכורת מגיעה באופן תמידי וקבוע, צריך האדם לדעת שאין הדבר כן, אלא הכל עומד תחת רצונו ית' והשגחתו.

31

אם כך ירגיש האדם, שתמיד נצרך הוא לבקש על פרנסתו, ושחיי ובריאותו ובריאות משפחתו מופקדים ביד ה', ויהיו עיניו תמיד תלויות למעלה - כן יתרבו לו ברכות עוד ועוד
חשבון המלחמה וחשבונם של העושיין את התורה'

ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדופו (כו, ח)

ברש"י (ד"ה חמשה מאה) כתב: "וכי כך הוא החשבון. והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדופו. אלא אינו דומה מועטין העושיין את התורה למרובים העושיין את התורה."

(4) דברי רש"י

והנה צ"ע בתירוצו של רש"י. שהרי הקושיא היתה שלפי החשבון היה צריך להיות מאה ירדופו אלפיים, והתירוץ הוא שמאה חיילים יכולים לעשות יותר מהחשבון של עשרים לאחד כמה שחמשה עושין, כי כדי לנצח את האויבים צריך כמות מסוימת, וצבא יותר גדול יכול לכבוש ולהצליח יותר מחיילים בודדים, וזה דבר

(2)

1 שרואין בחוש. וא"כ למה כתב רש"י דאינו דומה מועטין העושין את התורה למרובין העושין את התורה; וכי בעשיית התורה אנו זנין? הלא בתכסי מלחמה אנו עוסקים!

ואשר נראה, שרש"י הבינו שכונת התורה אינה ללמדנו עניני מלחמה, שהרי זהו דבר מוּתָש שבצבא יותר גדול מצליחים כפל כפליים מבצבא קטן, אלא שהתורה באה ללמדנו שנצחון ישראל במלחמה תלוי בעיקר במה שהם אדוקים בתורה ומצוות. וכפי שאנו נוכחים לדעת מזה שהירא ורך הלבב - מעבירות שבידו - אינו יוצא למלחמה (סוגיה מד, א). וזהו מה שבאה התורה לגלות לנו - שעיקר נצחון ישראל במלחמה תלוי בעניני הרוח, וכמאמר הנביא (זכריה ד, ו): "לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה' צבאות". ודוקא כיון שאינו דומה מיעוט העושין את התורה למרובין, גדל הכח בריבוי העושים. מפני שכן הוא הדין בקיום מצוות התורה, לא מפני צד תכסיס המלחמה שיש בריבוי החיילים.

(5) se

(6) מן ה"א ח' ה'

והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לא-לקים ואתם תהיו לי לעם (כו:יב)

1 ברש"י, אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני, יכול לא תיראו ממני ת"ל והייתי לכם לא-לקים עכ"ל. וקשה, איך יעלה על הדעת דמחד גיסא יוכו שהשכינה הולך אתם ביחד בגן ולא מזדעזעים ממנו, ומאידך גיסא לא יראו ממנו. ונראה מכאן, עד היכן מגיע טבעו של אדם, דכל שמתרגל הדבר נעשה אצלו כטבע, והרגלו מאבד ממנו יראתו לגמרי, עד שאפילו כלפי שכינה יתכן הוא אמינא כזה, ונהו מה שפירשו בשכחו של אהרן שלא שינה אף שהורגל בדבר לא נתיישן אצלו ונעשה בכל פעם בהתחדשות, אבל במה שנוגע לשכינה הוא היפך הדבר, דכל שמתקרב ונעשה יותר מקושר מתגדל היראה; וזהו מה שפירש השפ"א, על הנאמר בקבלת התורה שאמרו בני"ד דבר אתה אתנו ונשמעה ואל ידבר אתנו ואלקים פן נמות, ואף שמסרו נפשם, אלא שחששו שע"י שיתקרבו יהי' להם נפילה ביראתם, וזהו כוונת המיתה, וע"ז אמר להם משה להיפך דע"י שתתקרבו תהי' יראתו על פניכם לבלתי תחטאו; ואם שהקב"ה אמר הטיבו אשר דברו, היינו דחששם נובע מתוך יראת שמים אמיתית, ואם עליהם נאמר וינעו ויעמדו מרחוק, במשה הוא להיפך, ומשה נגש אל הערפל אשר שם

טובה נראה (8)

(יב) שהצטל זכר כדוניה. ופי' ביום' כחוונות מ"ז ב' ד"ס כתב לטעין המזכיר בנחמה שם, שאם כתב לאב לבתו פירות וכוונת וכלים ומתע, לא זכר הצטל כסם, ולפיכך שם איירי בליכוסן ולפי ר"ת איירי אטילו בשואין אס מתע מיד, משום

6 דאלין בחר אומדנא, שלא כתב לה אלא על מנת שתהיה ברו, ודרשה זו דת"כ איתא כ"י נתן ללא איל בחר אומדנא, עין בסוגיא. ובאור אומדנא בכלל בחרו בס' ויקרא (ה' א').

11 ויע דכלל דרשה זו ז"ל דהיא דרשה אגדית ואסמכתא, משום דלי דרשה גמורה היא, הרי מזכיר מלאך דהצטל יורש את אשתו מן התורה, ונאמרה משמעות הסוגיא דכוונות פ"ה א' דירושא הצטל כיו מדריגתן וכן דעת רוב הפוסקים כמבואר לפינוי בס' פנים. והנה על סמך מקרא זה ודרשה זו מוכן רביעו חס

16 ויתר חכמי דרשא שפ"ה אס כבר נתן האב הילדויה אס מתע האשה או האיש תוך שנה ראשונה בלא ז"ק תורר הכל לאב או לזרעו המת, ועוד נחקק בענין זה תקנות סוגות, ופי' באה"ש ס"ס ל"ג. ובמדינתנו נהגו לישא וסוגיית נוכח בתי דינין בהשאלת עתיקות לזון במקרים כאלה, שגד שלם שנים וחומר

17 הכל אף הצנדים של האשה לזמני הצנונית והצדקה, וכן לזמנו, ואחר שנים פד חמש שנים מניש לו מחלה, וסוגיות חקקה זו ע"פ יסודי תקנות ועוד הפוסקים בענין חלוקת הגנות המק"ה, וזה זכרונה בפוסקים פנימים. (ג')

(כו,מב) וזכרתי את בריתי יעקוב וגו'.

1 וברש"י בחמשה מקומות נכתב מלא, ואליהו חסר בחמשה מקומות, יעקב נטל אות משמו של אליהו ערבון שיבוא ויבשר גאולת בניו, עכ"ל (ומקורו ממדרש חסרות ויתירות). וענין הערבון צריך ביאור, וגם צריך להבין ענין בשורת אליהו קודם הגאולה.

11 הנה הרמב"ן בפרשת ויגש (מוז), האריך בענין יוכבד שאם נולדה בירידת יעקב למצרים נמצא שלידת משה רבינו פלא גדול יותר מלידת יצחק, וכתב וז"ל אומר לך דבר שהוא אמת וברור בתורה, כי הנסים הנעשים על ידי נביא שיתנבא כן מתחלה או מלאך נגלה במלאכות ה' יזכירם הכתוב, והנעשים מאליהן לעזר צדיק או להכרית רשע לא יזכירו בתורה או בנביאים וכו' ולמה יזכירם

(7)

(9) גזין דמ' בשלמה

(3)

1
 הכתוב כל יסודות התורה בנסים נסתרים,
 עיי"ש. ולתבין דבריו הקדושים נקדים שמה
 שאנו קוראים נסים רצוננו לומר שאין הם על
 פי דרך הטבע ומתנגדים לחוקי הטבע, אבל
 כבר אמר החכם שאי אפשר לומר בהחלט
 שדבר נפלא הוא נגד חוקי הטבע שהרי אין
 6
 אנו יודעים כל חוקי הטבע על בוריים. וזוהי
 כוונת הרמב"ן שאנחנו בני ישראל המאמינים
 בהשגחה פרטית הרי הכל בגדר נסים נסתרים,
 שהרי מציאות כל הטבע אינה אלא ברצונו ית'
 והשגחתו התמידית והוא מהוה ומחיה את
 הכל תמיד, ואם יופסק לרגע שפע אלקי אז
 יחזור כל הנברא לאפס ואין. ולכן לא יתכן
 לקרוא בשם נס נגלה אלא מה שהודיענו נביא
 או מלאך מקודם ואמר לנו שישתנה הטבע
 16
 נביה נס.

וזוהו שהתפלל אליהו בהר הכרמל (מלכים א'
 יח, לז) "ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה
 ח' האלקים", וביארו חז"ל (ברכות ט:): למה
 אמר אליהו ענני ב' פעמים, מלמד שאמר
 אליהו לפני הקב"ה רבשי"ע ענני שתד אש מן
 השמים ותאכל כל אשר על המזבח, וענני
 שתסיח דעתם כדי שלא יאמרו מעשה כשפים
 הם, והיינו היות שלא ניבא מקודם שיהיה
 הנס הרי לא יתכן לקרותו נס נגלה, ואם כן
 24
 אולי יאמרו מעשה כשפים הם ולא יתקדש
 שם שמים.

וזוהו שלקח יעקב ערבון מאליהו שבשעת
 הגאולה העתידה יהיה הנס נגלה והוא יבוא
 מקודם לבשרנו, "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר
 יחדו" - והטעם - "כי פי ה' דבר" (ישעיה
 מ, ה) והודיענו על זה מקודם, ולא יתלו
 הדברים במקרה. ואף שכתב הרמב"ם (פי"א
 מהלי מלכים ה"ג) ואל יעלה על דעתך שהמלך
 המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש
 דברים בעולם [ועיי"ש פרק י"ב הלכה א'],
 36
 הרי אמר הנביא (מיכה ז, טו) "כימי צאתך
 מארץ מצרים אראנו נפלאות", וכמו שבמכות
 מצרים היה דבר ד' קודם לכל מכה ולכן
 נחשבו לנס נגלה, כן לעתיד תבושר הגאולה
 41
 מקודם.

והטעם שהוצרך לזה, י"ל שחשש יעקב
 אבינו שמא כשיתרחשו בעולם מאורעות
 גדולים ודברים מוזרים ומלחמות נוראות אז
 יבוא משיח שקר ויאמר שהוא הגואל ויביא
 ח"ו קללה ולא ברכה, על כן לקח ערבון
 46
 שתהיה הגאולה דווקא על ידי בשורה ואל
 ישעו בדברי שקר, וגם שיכירו וידעו הכל
 שהוא נס נגלה.

10